

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre . . . 6 korona.
Egyes szám ára 4 fillér.

MEGJELENIK HETENKÉNT EGYSZER:
szombaton és egyes rendki-
vüli alkalmakkor.

A VÁROS

SZERKESZTŐSÉG:
Városi közlevéltár (városház,
fődszint 7. sz. lde küldendők
a kéziratok.

KIADÓHIVATAL:
Városi könyvnyomda-vállalat
irodája. lde küldendők
az előfizetési díjak és hirdetések.

KÖZIGAZGATÁSI, KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

Főszerkesztő: VECSEY IMRE. ♦♦ Felelős szerkesztő: KONCZ ÁKOS.

Kiadótulajdonos: A VÁROSI KÖNYVNYOMDA-VÁLLALAT.

Jelentés

Debreczen sz. kir. város Világítási Vállalatának 1909. évi IX. üzletévről.

Világítási vállalatunk ez évben fontos átalakuláson ment keresztül. A villamosteleg üzembe helyezése magával hozta ezen üzletág szervezését, másrészt városi felszerelési üzletünk fejlődése is kívánatosá tette, hogy ezen rész is leválasszassék és külön üzletágként kezeltessek.

Eképen jelen zárószámadásainkban külön mérleggel és nyereség-vesztés számlával szerepel a légszeszgyár, külön a villamos-teleg, külön a városi üzlet.

Az átmenet sok munkával járt, de vállalatunk azért nem sinylette meg, sőt állandóan fejlődést és virágzást mutatott. Mert ha a légszeszgyárnál elmaradt is a szokásos emelkedése a fogyasztásnak, ez nem jelent hanyatlást. Egész évben állandóan készültek új gázfogyasztó berendezések, azonban több nagy fogyasztó, ezek között a városháza, színház nagyrésztben villamos áramfogyasztásra tértek át. Minden jel arra mutat, hogy, kivált a mindjobban terjedő gázfűtés útján az emelkedés újra meg fog indulni.

Annál rohamosabb volt természetesen a villamos fogyasztás fejlődése és teljesen kielégítő városi üzletünk forgalma is.

De a szorosán vett üzleti tevékenységen kívül is jelentős tényekről adhatunk számot.

Még 1907-ben elkészítettük a Világítási Vállalat mánkásainak nyugdíjszabályzatát. A közgyűlés által elfogadva, több mint másfél éve felterjesztettük a kormányhoz megerősítés végett. Sajnos, még most sem érkezett véglegesen vissza, de azért 1909 szeptember havában általánosságban mégis jóváhagyást nyert és ennek értelmében mostani zárószámadásunknál tekintettel vagyunk a nyugdíjalap megfelelő ellátására és pedig a szabályzatnak megfelelőleg 1908 január 1-ig visszahatólag.

A fogyasztók érdekét szolgálta azon javaslatunk, melynek alapján a közgyűlés a gáz árát 1910 január 1-től kezdődőleg világitásra 23 fillérre, ipari használatra 14 fillérre leszállította az eddigi engedmények és kedvezmények érvényben hagyásával. A közönség bizonyára méltányolni fogja ezen alacsony árakat, mely az ipari gáznál nemcsak Magyarországon áll egyedül, de a külföldön is nehezen találni párját.

A *légszeszgyár* 1909-ben nagyobbmértvű építkezéseknek volt színhelye. A villamos építkezések

befejezése után ugyanis égetően szükségessé vált a légszeszgyár kibővítése, hogy egyrészt a már is jelentkező túlterheltséget és a vele járó világitási zavarokat megszüntessük, másrészt a várható fogyasztási szükségletnek éveken át megfelelhessünk. E munkálatok két évet vesznek igénybe, 1909-ben elkészültek a gázgyár üzemi csöveinek kicserélésével, új hűtőbatteria és új gázóra felállításával, egyszersmind felépítettük és október 2-án üzembe helyeztük a vizgázgyárat. Mindeme létesítmények kereken 204,000 koronába kerültek és kitűnően sikerültek, valamint kifogástalanul és jó üzleti eredménnyel dolgozik az 1908. év végén elkészült Ammoniak-só gyárunk is. A légszeszgyári munkálatok második része, egy 12,000 köbméteres gáztartány és egy 2300 méter hosszú új utcai főcsővonal kiépítése 1910-ben fog megtörténni. Az előmunkálatok és versenytárgyalások igen kedvező eredménnyel már befejeztettek és kétségtelennek tartjuk, hogy a munkálatok kivitele is sikerülni fog, miáltal évek hosszú sorára biztosítva lesz a gáznak bőséges szolgáltatása. A gyártelepen kívül utcai csőhálózatunk hosszát 530 méterrel növeltük, utcai lámpásaink 12-vel szaporodtak, a gázfogyasztók száma 1910-ről 1909-re emelkedett.

Műszaki tekintetben nem értük el az előző évek igen jó eredményét. Ennek oka azonban a már említett átalakítási munkálatokban keresendő, mert ezek miatt egész nyáron át hiányos berendezéssel és hónapon át exhaustor nélkül kellett dolgoznunk. Ennek következtése, hogy a szénből aránylag kevesebb gázt nyertünk és a kemencék kihasználása is gyengébb maradt. Meg is látszik hatása a gáz előállítás költségen, mely most csaknem 11 fillérre emelkedett. Azon reményben, hogy ez emelkedés csak muló jellegű, nem éltünk a világitási szabályzat kedvező rendelkezésével és a város fogyasztását az előző évhez hasonlóan 10 fillérrel számoltuk el köbméterenkint, bár nem hallgathatjuk el, hogy az új létesítmények kamatterhei mostantól fogva súlyosabban fognak gázgyárunk üzleti viszonyaira nehezédni, holott annak haszna csak évek múlva lesz észrevehető.

Üzleti eredménye a légszeszgyárnak a szokásos szigorú leltározás és leírás eredményeképpen 160,071 kor. 01 fillér, 1298 kor. 84 fillérrel kevesebb, mint az előző évben.

Vagyona az óvadékokon és a Balogh Mihály-féle alapítványon kívül 1.135,930 kor. 92 fillér, tartozása pedig 302,808 kor. 22 fillér. A vagyonból

az ingatlan, gyár, csőhálózat és tartozékai az új létesítményekkel együtt 709,082 kor. 41 fillért, készpénz és takarékbetétek 55,068 kor. 82 fillért, a különböző leltárak és követelések 371,779 kor. 69 fillért képviselnek. Ez utóbbi alatt szerepel a villamos-telep és a városi üzletünk céljaira bocsájtott összegeken felül azon 59,000 korona is, mely a közgyűlés határozata értelmében a tiszta hasznóból fog a házipénztár felsegélésére fordítani, de amelyet már az év folyamán befizettünk. A tartozás alatt kitüntetett összegből 122,808 kor. 22 fillér a világítási alapítványt illeti, míg 180,000 kor. az 1909-ik évi építkezések kifizetetlen része, melyet így kell kimutatnunk, mivel a leszámolás még nem történt meg.

A villamos telep 1908 október 2-án kezdte meg működését és első üzleti éve tulajdonképen 15 hónapot foglal magába és általában az jellemzi, hogy sokkal nagyobb arányban fejlődött, mint ahogy vártuk.

Ev végéig ugyanis a villamos fogyasztók száma 1083-ra szaporodott, kiknél 13,300 izzó-, 245 ivlámpa és 120 motor (221,5 lóerővel) volt felszerelve. Ezen kívül 51 utcai ivlámpa és 105 utcai izzólámpa. Másrészt e gyors fejlődés a hálózat szerfölötti kiterjedését vonta maga után, úgy hogy 1909. év végén 11,2 kilométer földalatti és 74,8 kilométeres földfeletti vezeték vonalunk volt 53 transzformátor állomással, melynek kapacitása 690,5 kw. Mindez jelentékeny befektetést igényelt és annál örvedesebb, hogy villamos-telepünk üzleti eredménye a viszonyokhoz képest elég kedvezőnek mondható, mert a hiány sokkal kisebb, mint ahogy előirányoztuk és a jövőbe megnyugvással tekinthetünk. Egyedüli kedvezőtlen jelenség az, hogy a külső területeken, főleg a kertsegeken épített vezetéseink egyáltalában nem használatnak ki és nem hozzák meg a jövedelmet. Bármennyire óhajtánánk a kertsegek villamosítását, e téren fokozott óvatossággal kell haladnunk, ha súlyos pénzügyi következményektől mentesek akarunk maradni.

A villamos számadása 11,936 kor. 69 fillér hiánnyal zárul. Összes vagyona 1.334,622 kor. 19 fillér, melyből az ingatlan, gyár és hálózat 1.323,430 kor. 05 fillér értéket képvisel. Az összes teher 1.346,558 kor. 88 fillér, melyből 23,896 kor. 89 fillér a légszeszgyár követelése, a többivel a városnak tartozunk az építkezésre adott kölcsönökért.

A városi üzlet éve kedvező volt. Szerelőink úgy a gáz, mint a villamos szakmában állandóan el voltak foglalva és alacsony áraink és kifogástalan szolid munkánk és anyagunk mellett képesek voltunk veszteség nélkül zárni ez évet szemben a kedvezőtlen eredményü előző évekkel. Városi üzletünk 1909-ben fogyasztók részére 220,851 kor. 49 fillér értékű munkát teljesített, vagyona leltári tárgyakban 137,359 kor. 12 fillér, követelésekben 75,638 kor. 66 fillér, összesen 212,997 kor. 78 fillér, mely összeggel teljességben a légszeszgyárnak tartozik. Nyereség vagy veszteség nincs.

Az üzleti eredmény felosztását illetőleg a városi üzletnél intézkedésre nincs szükség. A villamos-telepnél javasoljuk a veszteségnek egyszerűen új

számlán előre vitelét, mert igen valószínű, hogy az 1910-ik évben kiegyenlítést fog találni.

A légszeszgyár 160,071 kor. 01 fillér eredményére nézve javasoljuk, hogy a világítási szabályzat szerinti jutalékokra fordítsassék 18,408 kor. 17 fillér, a nyugdíjintézet 1908. és 1909. évi 5—5000 koronás javadalmazására, valamint e két évbeli munkabér utáni százalékokra 20,000 kor. 17 fill.; a házipénztárnak adassék át 59,000 kor.; a fentmaradó rész 62,662 kor. 84 fillér pedig csatoltassék az értékcsökkenési tartalékhoz, miáltal ez 567,459 kor. 39 fillérre szaporodik, míg a rendes tartalék 168,255 korona 14 fillér marad.

Debreczen, 1909 december hó 31.

Körner Adolf s. k.,
tb. főjegyző, elnök.

Debreczeni Jonó s. k.,
gépészmérnök, igazgató.

A tüdővész terjedésének meggátlása.

Moson vármegye feliratot intézett a kormányhoz a tüdővész terjedésének meggátlása érdekében és ezen feliratát nyomtatás végett megküldte az összes törvényhatóságoknak. Ezen átiratot a városi Tanács kiadta véleményezés végett r. Tüdős Kálmán tiszti főorvosnak. A jog- és pénzügyi bizottság az elmúlt héten tárgyalván az átiratot, meghallgatta Tüdős Kálmán dr. városi főorvos idevonatkozó javaslatát. Ugy az átiratot, mint a főorvos javaslatát a követbezőkben adjuk közre:

162. bü.
1102. alisp.

Moson vármegye közönségétől.

Nagyméltóságú m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Ur!

A tüdővész (tüdőgümőkór) hazánkban, mint, az fájdalom, közismert tény, különösen az alsóbb szegényebb néposztály körében, de a nagy magyar alföld gazdag, tulnyomóan magyarlakta vidékein is oly óriási mértékben pusztít, hogy ennek megszüntetése a halálozási és megbetegedési arány csökkentése, már évek óta a kormányok és a társadalom állandó, fáradsámat nem ismerő törekvését képezi.

Sajnos, ezen fáradozás mindezeideig még nem járt szembe-tűnő eredménnyel, a tüdővészből elhaltak száma hazánkban meghaladja évente a 60,000-et és pár százezerre tehető azok száma, akik ezen alattomos kór miatt évről-évre elvesznek a társadalom számára, mint hasznos munkaerők és a hazai kórházak beteganyagának tulnyomó részét alkotják.

A kormányok vállvetve a társadalommal, a preventív intézkedéseken kívül, mindezeideig főleg a már meglévő, jelentkező bajnak enyhítésére, a tüdővészek gyógyítására törekedtek, amit az e célra szolgáló és már hazánkban is tagadhatatlanul szép eredménnyel működő tüdővész-gyógyító szanatóriumok létesítésével óhajtának elérni. Azonban ezen intézetek felállítására és fenntartására oly áldozatokat kíván, hogy azok oly számban és arányban, mint azt a jelentkező betegek nagy tömege kívánja, nem létesíthetők. Ép ez okból a tüdőgümőkórosoknak csak jelentéktelen töredéke részesül most még csak a szakszerű kezelés áldásaiban és csak kis része menthető meg és adható vissza ez uton a társadalomnak és hazának. A betegek tulnyomó része magára hagyva, többnyire kellő tanács, anyagi segély és támogatás nélkül sanyalódik, veszélyeztetve környezetének testi épségét és csökkentve évről-évre hazánk munkabíró lakosságának számát.

A tüdővész elleni küzdelem ezen tapasztalható meddőségének oka hazánkban a szegénységen kívül, főleg a lakosságának nagyfokú tájékozatlansága a közegészségügy, az egészséges életmód legcélembibb követelményeit illetőleg és merev elzárkózottsága minden e téren megkísérelt felvilágosító, reformáló törekvéssel szemben. Elenyésző csekély kivételtől eltekintve, hazánk az ősi, megrögzött rossz szokásokhoz ragaszkodik. Noha tulnyomó részben, vagyoni viszonyainál fogva tehetné, tulzsufolt lakásokban él, a tisztaság és a higiénia legcélembibb

követelményeit sem tartja be, úgy otthonában, mint nyilvános helyeken (utca, korcsma, iskola, templom) szerte-széjjel köpdős, lakását sohasem, vagy csak elvéve szellőzteti és takarítja. Hozzájárul mindezekhez az alkoholizmus ijesztő, nagymérvű elterjedése és az a rossz szokás is, hogy közeli rokonok, a vagyon összetartása céljából vagy egyéb tekintetből összeházasodnak és így a betegségek (nevezetesen a gümőkór) iránti fogékonyságot, utódaikba áttoltják.

Mint hogy a tapasztalatok is azt mutatják, hogy a felnőttek kioktatását, felvilágosítását célzó ezen törekvések a fent vázolt rossz szokások elleni eddigi *küszdelmek eredményhez nem vezetnek* és előre láthatólag nem is fognak sikerrel járni, mert a lakosság évszázados, örökölt maradiságán, megrögzött téves előítéletein hajótörést szenvednek, itt az ideje nézetem szerint, hogy a *felvilágosítást a közegésszségügy iránti érsek kifejtését* már az iskolában a minden szép és jó iránt fogékony tanulóifjúságnál kezdjük meg és annak lelkébe igyekezzük becsepegtetni az egészséges életmód, az egészség védelmének alapfeltételeit. *Erre leghathatósabb eszköz a tanuló ifjúságnak kellő módon való felvilágosítása.* Meg kell ismertetni a nép gyermekének a betegség terjedésének a módját, a terjedés megállításának biztos eszközeit, hogy a fogékony lelkű tanuló ifjúság útján ezen közhasznú ismeretek az egészséges életmód elleni szabályai a szülői házba is eljussanak és ott is érvényesítsék lassankint áldásos hatásukat. Ez uton az évtizedek folyamán óriási, még pedig kedvező változás lesz észlelhető, hazánk közegésszségügyi viszonyai terén.

A célt az iskola orvosi intézménynek szelesebb alapokra való fektetése és nevezetesen az elemi iskolákra való kiterjesztése révén lenne elérhető. Szükséges volna, hogy minden iskolának legfeljebb 10 tanteremre egy orvos, külön orvos a legyen, kisebb helyeken a kör- vagy községi orvos, nagyobb helyeken pedig a kevésbé elfoglalt és arra alkalmas orvosok egyike, akinek kötelessége volna hetenkint legalább egyszer, de szükség esetén többször is, az iskola meglátogatása és ott a tanuló ifjúság, valamint a tanítói-kar egészségi állapotának, ugyszintén az iskola helyiségek általános közegésszségügyi viszonyainak megfigyelése. A tapasztalt hiányokról, azok megszüntetésének módjáról azonnal gondoskodna az iskolaigazgatóság, vagy pedig az iskola fentartó hatóság útján. Évente legalább egyszer előadást is tarthatna a tanítói karnak a közegésszségügy valamely fontos kérdéséről.

Meg vagyunk győződve, hogy anyagi szempontból ezen intézmény létesítése nem róna tulságos nagy terhet az államra, mert a magyar orvosi kar lelkesedve a humánus és nemzetgazdasági szempontból oly fontos ügyért, bizonyos, az egész országra egyöntetűen megállapítandó tiszteletdíjért (tanterem után 50—100 korona) szívesen elvállalná a felelősségteljes, fáradságos megbízást.

Elkerülhetetlenül szükségesnek tartanánk azonkívül, hogy *az egészségtan már az elemi iskolák tananyagában is szerepeljen*; legcélszerűbben a gyermekek értelmi fokának megfelelő „egészségtani káté” alakjában. A tanítást az elemi iskolákban a tanítók, a középiskolákban pedig lehetőleg képe-sített iskola-orvosok végezhetnék.

Ez uton az évek folyamán minél több és több generáció kerülne ki az életbe, magával hozva az iskola falai közül a közegésszségügy iránti lelkesedést és helyes érzéket.

Ezek alapján javaslatunkat következőkben terjesztjük Nagyméltóságod elé — kérve annak elfogadását — és kérjük, hogy az előbb vázolt irányelvek figyelembe vétele mellett dolgoztasson ki és terjesszen a törvényhozás elé egy törvényjavaslatot, az iskola orvosi intézménynek a fenhatósága alá tartozó elemi és községi iskolákra való nagymérvű, egyöntetű kiterjesztése iránt, s hogy dolgoztasson ki a közegésszségügyi tanács, tanügyi és egészségügyi szakértői, valamint iskola-orvosok bevonásával egy, az elemi iskolák tananyagába beilleszthető „egészségtani-káté”, amelyből már a zsenge tanulóifjúság elsajátíthassa az egészséges életmód elemi szabályait.

Kelt, Moson vármegye törvényhatósági bizottságának Magyaróvárrott, 1908. évi április hó 22 én tartott évnegyedes rendes közgyűlésében.

Moson vármegye közönsége nevében:

Óshegyi,
alispán.

Komárom vármegye törvényhatósági bizottságának Magyaróvárrott 1908. évi április hó 22-én tartott évnegyedes rendes közgyűlésén felvett jegyzőkönyv

162. bü.
1102. alisp.

kivonata.

A tüdővész elterjedésének megállítására tárgyában főorvosi előterjesztés.

Véghatározat.

A törvényhatósági bizottság a főorvos előterjesztését egész terjedelmében magáévá teszi és elhatározza, hogy a tüdővész elterjedésének megállítására tárgyában a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez *feliratot* intéz oly értelemben, hogy terjesszen a törvényhozás elé *egy törvényjavaslatot az iskola-orvosi intézménynek az elemi és közép iskolákra való nagymérvű, egyöntetű kiterjesztése iránt* és továbbá dolgoztasson ki a közegésszségügyi tanács tanügyi és igazságügyi szakértői, valamint iskola-orvosok bevonásával, egy az *elemi iskolák tananyagába beilleszthető „Egészségtani káté”-t*, amelyből már a zsenge tanuló ifjúság elsajátíthassa az *egészséges életmód elemi szabályait.*

Egyidejűleg a törvényhatósági bizottság a tett indítványhoz képest az összes törvényhatóságokat a felterjesztés egy példányának áttétele mellett hason szellemű felirattal leendő pártolás végett megkeresni.

Olvasta és kiadta:

Seszkovich,
várm. főjegyző.

Dr. Tüdős Kálmán tiszti főorvos javaslata:

Tekintetes Egészségügyi Bizottság!

A városi Tanács Moson vármegyének a tüdővész terjedésének megállítására tárgyában hozott határozatát azon megbízással jutatta hozzám, hogy e kérdésben nyilvánítsak véleményt és azt terjesszem az egészségügyi bizottság elébe.

Midőn most e megbízásnak eleget óhajtok tenni, előre kell bocsátanom azt, hogy e kérdés fontossága ma már vita tárgya nem lehet. Annyira átment már ez a köztudatba, hogy teljesen felesleges újabb statisztikai vagy másféle adatokkal bizonyítani a tüdővész elterjedését és az általa okozott mindennemű károkat. Ezért a kérdésnek ezen oldalával nem is foglalkozván egyszerűen kifejezést adok azon véleményemnek, hogy a *tüdővész legyőzése első rendű állami és társadalmi feladat* és meg vagyok győződve a felől, hogy e tekintetben velem minden értelmes ember egyetért.

Annál bővebb megvilágítást igényel a kérdés másik oldala, hogy tudniillik micsoda eszközök állanak rendelkezésünkre a tüdővész ellen való küzdelemre s mi módon lennének azok alkalmazhatók.

Moson vármegye főorvosa és vele együtt Moson vármegye közönsége azt javasolja, hogy törvényt kell alkotni az iskola-orvosi intézménynek az elemi és középiskolákra való nagymérvű egyöntetű kiterjesztése iránt és továbbá az illetékes tényezők közreműködésével ki kell dolgozni egy az elemi iskolák tananyagába beilleszthető „egészségtani káté”, amelyből már a zsenge tanuló ifjúság elsajátíthassa az egészséges életmód elemi szabályait.

Tekintetes Bizottság! Valóban nagyon boldog volnék, ha egészen röviden azt mondhatnám, hogy: ez a helyes út és mód, fogadjuk el, támogassuk Moson vármegye javaslatát és intézzünk mi is hasonló tartalmu feliratot a Miniszteriumhoz. Bizonyára ez lenne a kérdés legkényelmesebb megoldása is. De sajnálattal kell megállapítanom, hogy Moson vármegye határozatát, részben az ő saját indokolásánál fogva, részben egyéb okok alapján nem tehetem a magamévá, legalább olyan formában, amint ez hozatott, nem.

Lásuk, mivel indokolja Moson vármegye az ő javaslatát.

Megállapítja mindenekelőtt, hogy az eddig e téren tett preventív intézkedések semmi eredményre nem vezettek. Ebben teljesen igaza van.

Azt mondja továbbá, hogy a már hazánkban is tagadhatatlanul szép eredménnyel működő tüdővész gyógyító szanatóriumok még oly kevés számmal vannak, hogy a *betegnek tulnyomó része magára hagyatva többnyire kellő tanács, anyagi segély és támogatás nélkül sinylődik, veszélyesetve*

Környezetének testi épségét és csökkentve évről-évre hasánc munkabíró lakosságának számát. Jegyezzük meg itt röviden, hogy ez állítás utolsó részét teljes egészében aláírhatjuk, de azt, hogy a sanatoriumok szép eredménnyel működnek és a tüdőbetegét állandóan meggyógyíthatnák, vagy legalább tartósan munkaképesé tehetnék, nagyon sok okunk van kétségbe vonni. Nincs idő rá behatóan foglalkozni a kérdés ezen oldalával, csak röviden jelzem azon felfogásomat, hogy a sanatoriumokban sokan visszanyerik egészségüket és továbbra is állandóan megőrizhetik azt, ha módjukban van azután még éveken át a megfelelő kényelmes életet folytatni és ha van annyi bölcsességük és morális erejük, hogy ezt valósággal meg is teszik. De egészen illuzóriusok a sanatoriumi eredmények azokra nézve, kik onnan javult állapotban kikerülve ismét fárasztó munkával, rossz viszonyok közt kénytelenek megkeresni kenyereket. Ezek minden kétséget kizárólag visszaesnek és rövidebb-hosszabb idő múlva elpusztulnak. Pedig éppen az ilyenek vannak nagyobb számmal, ezekből kerül ki az évi 60,000 tüdővész halott.

Ezek után előadja az indokolás, hogy a tüdővész elleni küzdelem eredménytelenségének oka hazánkban a szegénység, a nép tudatlansága, merev elzárkózása a felvilágosító törekvések ellen, az alkoholizmus, a közeli rokonok házassága. Az utolsó szóig igaz van, legfeljebb a közeli rokonok házasságához tehetjük azt a megjegyzést, hogy ez a többiekhez kepest csekélyebb szociális jelentőséggel bír.

Látható, hogy az indokolás egész helyes uton jár az eredménytelenség okainak megállapításánál. Sőt azt is elismeri, hogy a felnőttek kioktatását, felvilágosítását célzó törekvések eredményre nem vezettek. És éppen ezzel indokolja első sorban azon javaslatát, hogy az oktatást és felvilágosítást az elemi iskolában kell kezdeni, még pedig oly módon, hogy *„meg kell ismertetni a nép gyermekével a betegség terjedésének módját, a terjedés megállításának biztos eszközeit.”*

Álljunk meg itt egy percre Mindenekelőtt szeretném tudni, van-e komoly szakember, aki azt hiszi, hogy a tüdővész terjedésének módjával és a terjedés megállításának biztos eszközeivel tisztában van, nem is szólva arról, hogy az állítólagos biztos eszközök egyáltalában keresztülvihetők-e és ha igen, akkor azok a nép gyermekeivel rövid uton könnyen érthető szabályok alakjában közölhetők-e és végül az így közölt szabályokat a nép gyermeke valóban magáévá teszi-e.

Ismeretes, hogy a tüdővész terjedési módjai a tudomány előtt még vita tárgyát képezik. Vita tárgyát képezi az is, hogy a fertőzésnek a betegség előállításánál a többi nagy horderejű tényezők mellett, mennyi jelentősége van. Maga a fertőzés természete sincs teljesen tisztázva. Szóval egész sereg nagyfontosságú kérdést kellene megoldani odáig, hogy azokból valami kialakuljon, ami a nép gyermekével közlendő lenne. És még ha rövidesen ide jutnánk is, várható-e, hogy a minden előismeretek nélkül szükködő, babonás mesékkal telített gyermeki elme jobban magáévá teszi majd azokat a szabályokat melyek, az indokolás bevallása szerint, a felnőtteknek hiába tanítatnak.

Azt hiszem, hogy azok az okok, melyek a felnőttek egészségügyi tanítását eredménytelenné teszik, épp úgy megvannak a gyermeknél és pedig fokozott mértékben.

Mielőtt tovább mennék, foglalkoznom kell egy ellenvetéssel. Azzal tudniillik, hogy *lehetnek többen olyanok, akik a felnőttek* (ide értem a középiskolai tanulókat is) *egészségügyi oktatását nem tartják eredménytelenné.* Ki kell mutatnom, hogy e téren komoly eredményről szó sem lehet.

Orvosok előtt nem igen szorul ez bizonyításra. Minden orvosnak ezer meg ezer tapasztalata van abban a tekintetben, hogy úgy a betegek, mint annak hozzátartozói, valamint a nagy közönség mennyire nem értik meg a legegyszerűbb egészségi rendszabályokat. Csak egy orvosi utasítást a betegágyánál is ezerféleképen lehet felfogni és magyarázni az illetők belátása, értelmi foka és előképzettsége szerint. Sok függ az orvos egyéni képességétől is. Mikor egy gyomor-, szív- vagy tüdőbajos embernek utasítást adunk arra nézve, hogy miként éljen, mihez tartsa magát, a legműveltebb osztálynál is szinte legyőzhetetlen akadályokra bukkanunk. A kivitelnél semmi sem történik úgy, amint akartuk, mert a beteg legtöbbször meg sem értett bennünket. Hiszen éppen ez a körülmény eszi szükségé é

legtöbbször az idült betegségekben szenvedők sanatoriumokban való kezelését. És még rosszabb a helyzet olyanokkal szemben, akik egészségügyi tanfolyamra jártak és egészségügyi munkákat olvastak. Az ilyenek minden élettani és kórtani alapismeretek híjával a legképtelenebb vitákba és magyarázatokba bocsátkoznak, sokszor rég meghaladott és félreértett hipotéziseket rántanak elő fegyver gyanánt, máskor a sok tényező közül egyhez, a nekik legjobban tetszőhöz, vagy a legdivatosabbhoz ragaszkodnak görcsösen. Ilyen például manapság a fertőzés meg a bakterium. És a maguk szempontjából igazuk is van. Mit tudnak ők, még a legtanultabbak is arról, hogy az egészséges és beteg emberről szóló tudomány éppen úgy alá van vetve a fejlődésnek, más szóval a változásoknak, mint a természettudományok bármelyik ága, mint maga az egész természet. Mi magunk tudjuk legjobban, hogy miként változnak felfogásaink néhány év alatt ugyanazon kérdésben, micsoda kritikán kell keresztül menni egy-egy újabb kórtan tételnek, vagy gyógy-módnak, míg végre igaznak tekinthetjük azt és még akkor sem lesz az örök időkre megdönthetetlen.

Micsoda tudomány az ilyen, vetik ellen a laikusok? Olyan tudomány, feleljük rá, mint a többi, mint a fizika, biológia sőt akár a matematika, mert még ez a legexaktabb is képes a fejlődésre. Sőt azóta mondható az orvosi tudomány is igazán tudománynak, mióta természetudományi alapra helyezkedve a dogmatikus korlátoltság biztosságából kivergődött és fejlődés-képesé lett.

És éppen az az érdekes, hogy ezzel eredményeiben nem lett bizonytalanabbá. Sőt bátran állíthatjuk, hogy az orvosi tudomány nagy eredményei éppen a dogmák elhagyásának korszakához kapcsolódnak éppen úgy, mint a technika haladása kapcsolódik a természettudományok fejlődéséhez.

Nem tartozik ide e kérdés további fejtegetése. Csupán arra óhajtottam rámutatni, hogy egészségügyi javulást dogmatikus szabályok bemagoltatásával elérni nem lehet, minden ilyen törekvés meddő és eredménytelen, amint azt az eddigi e nemű kísérletek világosan igazolják.

Ha a tüdővész terjedése ellen komolyan akarunk valamit tenni, vissza kell térnünk oda, ahol, az indokolás a baj okait igen helyesen feltárja, de azokból a következtetést levonni nem meri vagy nem akarja. Nézzük csak ezeket az okokat s lássuk, nem volnának-e azok elháríthatók. Mert ha igen, egy egyenesen erre kell törekednünk és nem szabad melléktételekből tessék-lássék eszközökkel a kérdés veleje elől kitérnünk. Ha a tüdővész csakugyan olyan általános szociális veszedelem, amilyennek állítatik — pedig az — akkor államnak és társadalomnak meg kell ragadni habozás nélkül azokat az eszközöket, melyek célra vezetnek, de viszont nem szabad tenni olyan eljárások alkalmazását, melyek rosszabbak a semminél, mert tenni látszanak valamit ott, ahol voltaképpen nem történik semmi.

Az említett okok a nép szegénysége, tudatlansága és az alkoholizmus.

Az első a szegénység természetes folyománya, a másodiknak a tudatlanságnak. Emebből ismét önként folyik a felvilágosító törekvések elleni merev elzárkózás. Az alkoholizmusnak megint, legalább részben a tudatlanság és szegénység az okai, mert a műveletlen ember nem talál más élvezetet nyomoruságos életében, mintha a mámor gőze által rövid időre legalább egy szebb világba költözik. Hogy ez egészségének tönkretételével jár, az igen kevésé aggasztja, mert voltaképpen nincs veszteni valója semmi. Végeredményben oda jutunk, hogy úgy a szegénységnek, mint az ezzel járó alkoholizmusnak ősoka a tudatlanság. A tanult, nevelt ember többet szerezhet, emberibb, egészségesebb életmódot biztosíthat a maga és családja részére, több élvezetet talál az életben józanon is, nem kénytelen feledést a pusztító alkoholban keresni. Ezek mind ismeretes, bizonyításra nem szoruló tények.

Aki tehát a tüdővést, ezt a par excellence szociális betegséget le akarja győzni, valóban a *tudatlanság megszüntetésével* kell kezdeni munkáját.

Emellett természetesen szóba jöhetnek bizonyos kormányhatósági intézkedések, melyek a szociális nyomor megszüntetésére, vagy az alkoholizmus terjedésének megakadályozására irányulnak. De világos, hogy eféle intézkedések csak akkor alkalmazhatók eredménnyel, legalább alkotmányos államban

csak akkor, ha azok a nagy közönség, a nagy néptömegek akaratának kifejezői. Ezen népakarat megnyilatkozása megint a nép értelmi fokától és tanulságától függ. Látható, hogy *minden ide tartozó kérdés végeredményében a népnevelés kérdésehez vezet.*

Foglalkoznunk kell tehát azzal, hogy mi az oka a nép tudatlanságának? Nagyon egyszerű rá a felelet: *kevés az iskola s ami van, az is rossz.* Hogy milyen kevés az iskola Magyarországon azt mindenki tudja, de hogy milyen rossz, ami van, arról nagyon kevés embernek van fogalma.

Első hiba, hogy nagyon sok gyermek jár egy osztályba. Még nálunk Debreczenben sem ritkaság, hogy 60—70-en szoronganak egy szűk teremben. Hogy ilyen körülmények közt még a legjobb tanító is művelhessen valami okos dolgot, az ki van zárva. Ha a külöimre, szülők és felsőbb hatóságok megelégedésére dolgozik, oh akkor tud eredményt felmutatni. Hiszen nem kell egyebet tennie, mint egy sereg bibliai történetet szajkó módra elreccitáltatni, írást-olvasást begyakoroltatni, néhány fufangos, a gyermeki elmének rendesen túlnehéz számtani feladatot megoldatni, tót vagy oláh gyerekekkel néhány magyar verset elfúvatni s meg van a dicséret, talán még egy kis jól eső jutalom is. De hogy azt a fejlődő kisembert rávegyesse arra, hogy meglássa azt, ami körülte van, hogy gondoljon is afelől valamit, hogy megpróbáljon véleményt alkotni magának valamiről, hogy felismerjen valamit a természet törvényeiből, hogy meglássa valamennyire a dolgok összefüggését, hogy megtanulja a saját érdekét összefüggésbe hozni másokéval, s ilyenformán ne csak tanulja az emberszeretetet, hanem gyakorolja is: efélelnek nyoma sincs.

Arról, hogy az egyes gyermek értelmi és érzelmi világa tekintetbe jöhessen, még álmodni is merészség volna. Minderre nincs mód, nincs idő, fárasztó is és nem fizetnek meg érte.

Másik nagy hiba, hogy a mai népiskola a helyett, hogy a miszticizmusra már természeténél fogva, talán az otthoni benyomások folytán is nagyon hajlandó gyermek értelmét tisztább, realisabb légkörbe vezetné: ennek éppen az ellenkezőjét teszi.

Már a 6—7 éves gyermek azt tanulja, hogy Isten 6 nap alatt teremtette a világot semmiből, hogy Mózes vesszejével forrást fakasztott a sziklából, hogy Lóth és felesége kővé váltak, hogy Jézus feltámasztotta a halottat és ő maga is feltámadt, a vizet pedig borrá változtatta és számtalan efélelét. Azonkívül pedig még szentekkel, ördögökkel, angyalokkal és mindenféle lehetetlen lényekkel is megismerkedik. És tanulja mindezt *komoly tantárgy* gyanánt, még jó, ha a tanító megjegyzi, hogy ma már csodák nem esnek. Tehát csupa természetellenes dolgok azok, amelyekkel a gyermeki elme megtelik. Ezekhez jön még a sok hazuról hozott babona, tündérmese s más eféle, úgy hogy méltán csodálattal kell eltelnünk az Isten mérhetetlen bölcsessége fölött, mely az ily módon megnevelt gyermekekből csak valamennyire értelmes embereket is képes előállítani.

Ilyenek a legjobb iskolák. Hogy milyenek lehetnek a többiek, arról egy kis képzelő tehetséggel fogalmat alkothat magának mindenki. És óriási területei vannak szegény hazánknak, ahol meg semmiféle iskola sincs.

Lehet-e már most azt várni, hogy az ilyen iskolák hatása alatt fejlődő gyermeki elme a betegség terjedési módját s egyéb ide tartozó dolgokat nem csak megért, hanem azt még odahaza szüleiivel, ismerőseivel is megérteti?

Nem jobbak a viszonyok a középfoku tanításnál sem. Ugy a gimnáziumban, mint a reáliskolában igen mostohán bánunk el önnön magunkkal. Az érettségit tett fiatal ember tudja, hogy Achillesnek milyen pajzsa volt, vagy hogy egy léghajó magasságát hogyan kell kiszámítani, de fogalma sincs arról, hogy saját teste micsoda anyagból van, sejtelve sincs a felől, hogy miért tud megállani a lábán vagy mi módon érez meg hideget-meleget. És ezekkel akarjuk mi a betegségek előállítását megértetni?

Legyen szabad hivatkoznom itt 12 éves tanári multamra és tapasztalaimra. Tanítottam a debreczeni ref. tanítóképezdén az emberi lélettant és egészségtant, az akadémián közegészségtant és törvényszéki orvostant 12 even át, a gimnáziumban egészségtant 2 éven át. Az egész idő alatt a legmelegebb érdeklődést tapasztaltam előadásaim iránt az ifjuságnál.

Ez nagy gyönyörűségemre szolgált. De annál leverőbb

hatást gyakorolnak rám a vizsgák és colloquiumok, mikor láttam, hogy fáradozásaim legnagyobb része meddő volt. Tanítványaimnál olyan zavaros fogalmakat találtam, hogy közel voltam a kétségbeeséshez, látva, hogy mindennek én vagyok az okozója.

Meg vagyok győződve a felől, hogy minden egészségügyi, vagy betegségekről szóló tanítás meddő és céltévesztett lesz mindaddig, míg az egész népnevelés az eddigi alapot elhagyva, természettudományi reális alapra nem helyezkedik és az emberi szervezet megismertetésével behatóan nem foglalkozik. Ebben és csakis ebben látom lehetőségét annak, hogy idő multával olyan nemzedék nőjön fel, mely a tüdővész és egyéb pusztító betegségek terjedése ellen a siker kilátásával felvehesse.

Reformálni kellene tehát az egész iskolaügyet és pedig úgy a népnevelést, mint a középfoku oktatást. Szükséges, hogy az ország minden részében elegendő számú népiskola álltassék fel, osztályonként legfeljebb 25 növendékkel, hogy a tanító mindenikkel, egyenként foglalkozhasson. Az elemi iskolában „egészségtani káté“ tanítására semmi szükség nincs, hanem szükség van arra, hogy a gyermek megtanuljon értelmesen gondolkodni és hogy minden misztikus babonától megszabadulva szerezzen magának igaz belső vallásos érzést a természet jelenségeinek megfigyelése, annak törvényei megismerése alapján és ilyen módon tanulja meg szépen látni a reális életet.

A felső népiskolában a klasszikus nyelvek, történelem és földrajz rövidebbre fogásával az első helyet a természettudományoknak s ezek keretében az emberi bonc- és lélettannak kell juttatni. Ilyen alapozás után a magasabb osztályokban eredménnyel lesz tanítható az egészségtan és ennek keretében a tüdővész, valamint más fertőző bántalmak terjedése elleni védekezés.

Hogy mindez megvalósulhasson, világos, hogy a népnevelés egész körét magának az államnak kell kezébe vennie. A felekezetek anyagilag sem volnának képesek erre, de nem is igen gondolható, hogy a megfelelő buzgalmat tanúsítsanak e tekintetben. *Csupán a természettudományi alapra helyezett kötelező állami ingyenes népoktatás lesz képes olyan nemzedéket nevelni, mely a közlekedési eszközök és forgalom nagyarányú fejlődésével együtt növekvő vesselemét a tüdővéssnek és egyéb fertőző bántalmaknak legyőzhesse.*

Az előadottak alapján bátorodom a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani.

Határozati javaslat:

A törvényhatósági bizottság Moson vármegye közönségének 162. bt. sz. határozatát abban a formában, amint az hozatott, 102. alisp. sz. magáévá nem teheti, hanem ennek kaposán, áthatva azon tudattól, hogy a tüdővész terjedésének óriási szociális veszedelme, valamint közegészségügyünk egyéb hiányai is csupán radikális eszközökkel hárihatóak el, belátva, hogy a czél egyéb kormányhatósági intézkedések mellett is csupán a népnevelés kérdésének végleges rendezésével közelíthető meg: a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez feliratot intéz oly értelemben, hogy terjesszen a törvényhozás elé egy törvényjavaslatot a természettudományi alapra helyezett kötelező állami ingyenes népoktatás mielőbbi létesítése tárgyában, nemkülönbben törvényhozásilag intézkedjék afelől is, hogy a középfoku oktatás az egész vonalon természettudományi alapra helyezettessék.

Egyidejűleg a törvényhatósági bizottság, a felirat egy példányának áttétele mellett megkeresi az összes törvényhatóságokat hasonló tartalmu felirat felterjesztése iránt.

Debreczen, 1910 január 10.

Dr. Tüdös,
tisztí főorvos.

A selyemtenyésztés érdekében.

6514—1910. szám.

Tekintetes polgármesteri hivatal!

Az ideai selyemtenyésztéshez szükséges selymperpetét a legközelebbi napokban kiosztjuk.

Amidőn ezt bátor vagyok a tekintetes hivatalnak nagybecsű tudomására hozni, egyben sajnálattal mondom el, hogy még mindig akadnak sokan, akik ugyszólván lehetlenné teszik a mel-

lékes keresetre olyannyira ráutalt szegény népnek a gubótermelést.

A legtöbb helyen ugyyszólván általános a panasz, hogy a jobbmóduak folytonos gunyolódással igyekeznek elkedvetleníteni a szegényeket a selyemtenyészéstől, mintha bizony lealázó volna bárkire is, ha anyagi jólétét tisztességes munkával iparkodik gyarapítani.

E mellett gyakori azon sajnós eset, hogy különösen az utcákon álló szederfákról ellenzik a lombzedést, sőt különféle ártalmas folyadékkal hasznavehetetlenné teszik a szederfák lombját.

Sokszor előfordul még azon visszásság is, hogy némelyek csak azért vállalnak selyemhernyót, hogy a házaik előtt álló szederfáknak lombozásához fentartsák maguknak a jogot. Tenyészés közben azonban eldobják a hernyóknak nagy részét, minek következtében alig néhány kilogramm gubót hoznak beváltásra. Ezen furfangos fogást azért teszik, hogy a házuk előtt levő szederfáknak gyümölcsét felhasználják pálinkafőzésre.

Az itt ismertetett sok irányu roszakarattal szemben okvetlenül védelembe kell vennünk azon szegényeket, akik selyemtermelésre szívesen vállalkoznak.

Kétszeres szigorral érvény szerzendő tehát az 1894. évi XII. t.-c. 95. szakaszának d) pontjában foglalt rendelkezésnek, mely a közterületeken, utcákon és közutak mentén álló szederfáknak szabad lombozását biztosítja a selyemtenyészőknek. A most hivatkozott törvénybe ütköző kihágások elbírálásánál pedig olyan példa volna statuálandó, mely megszüntetné vagy legalább nagyban mérsékelné a kihágásokat.

Véleményem szerint a szegény selyemtenyészők a kiméletlen zaklatások ellen leginkább úgy volnának megóvhatók, ha a törvény gyakori kihirdetésével tudtára adatnék a közönségnek, hogy minden selyemtenyésző szabadon szedhet lombot az utcákon, köztutakon lévő szederfákról, tekintet nélkül arra, hogy foglalkozik-e hernyóneveléssel vagy nem az illető, akinek a háza előtt állnak a szederfák.

Melegen kérem tehát a tekintetes polgármesteri hivatalt, miszerint méltóztatnék ez irányban kegyesen intézkedni és az előforduló lombzedésgátlási esetek elbírálásánál a legnagyobb eréllyel eljárni.

Ezzel kapcsolatban még arra is bátorodom kérni a tekintetes hivatalt, miszerint kegyeskednék rendelkezni, hogy a selyemtenyészők jelentkezésére vonatkozó felhívást is doboltassák minél gyakrabban a városban és ugyanezen alkalomkor

nyomatékosan adják tudtára a népnek, hogy indokolatlan gunyolódásokkal ne riasszák el a szegény embert a selyemtenyészéstől, mely eléggé tisztességes foglalkozás és biztos mellékkeresetet nyújt.

Végül kérem intézkedni, hogy az egészen fiatal, 10 centiméter átmérőjű törzssel nem bíró és így lombzedésre még nem alkalmas szederfákat oltott mész és rézgalic keverékkel permetezzék be, mert a tenyészők az ilyen gyenge fákról is leszedik a lombot és ezzel tönkreteszik azokat.

Az ügyet ismert jóindulatu támogatásába ajánlva és tett nagybecsü rendelkezéséről szíves értesítést kérve, maradtam teljes tisztelettel

Szekszárd, 1910 évi április hó 5-én. *Beszerédj s. k.*

6908—1910 sz.

Hirdetmény.

A városi árvaszék által elkészített 1909 évi gyámpénztári mérleg Roncsik Lajos főszámvevő ur hivatali helyiségében 15 napi közszemlére kitétetve, annak megtekintésére a közönséget felhívja Debreczen, 1910 május 19.

a városi tanács.

!! MEGJELENT !!

□ A VÁROSI TANÁCS KIADÁSÁBAN □
**DEBRECZEN SZAB. KIR.
VÁROS ÉRVÉNYBEN LÉVŐ
SZABÁLYRENDELETEI-
NEK GYŰJTEMÉNYE.**

Az 564 oldal terjedelmű vaskos kötet ára
2 KORONA.

Kapható a városi könyvnyomda-vállalat irodájában. **Kossuth-utca, városház-épület.**

Alapított 1561.

Telefon: 270.

« DEBRECZEN SZAB. KIR. VÁROS » KÖNYVNYOMDA-VÁLLALATA. (VÁROSHÁZÉPÜLET, KOSSUTH-UTCA.)

A modern technika legújabb vívmányaival felszerelve, készít mindenféle nyomtatványokat a legegyszerűbbtől a legdiszesebbig, jutányos ár mellett. ☺ ☺ ☺ ☺ ☺

Meghívók, eljegyzési kártyák, üzleti nyomtatványok, körlevelek a legizlésesebben állíttatnak ki. — Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan eszközöl. ☺ ☺ ☺

Tartós betűrebből készült tömöntvényekkel helybeli és vidéki nyomdáknak, könyvkötőknek jutányos árért rövid idő alatt szolgálunk.